

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахорова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN QURILISH KORXONALARINI KREDITLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Sultanov Baxram Begdullayevich

Qoraqalpog' davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada so'nggi yillarda mamlakatimizda qurilish sohasida yuz berayotgan o'zgarishlar va tijorat banklari tomonidan qurilish sohasi korxonalarini kreditlash muammolari tahlil qilingan, tahlillar asosida bu sohani takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qurilish korxonalari, tijorat banklari, kredit, kreditlar hajmi, kreditlash, kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari.

Abstract: The article analyzes the changes taking place in the construction industry of our country in recent years and the problems of lending to enterprises in the construction industry by commercial banks, based on the analyses carried out, the recommendations for improving this area have been developed.

Key words: construction companies, commercial banks, loan, volume of loans issued, lending, small and medium – sized enterprises.

Аннотация: В статье анализируются изменения, происходящие в строительной отрасли нашей страны в последние годы и проблемы кредитования предприятий строительной отрасли коммерческими банками, на основе проведенных анализов разработаны рекомендации по совершенствованию данной сферы.

Ключевые слова: строительные предприятия, коммерческие банки, кредит, объем выданных кредитов, кредитование, малые и средние предприятия.

Mamlakatimizning xorijiy investorlar, turistlar va xalqaro darajadagi turli xil tadbirlar uchun tobora ochilayotganligi, ijtimoiy-iqtisodiy va tadbirkorlik infratuzilmalarini rivojlantirishga bo'lgan talabning keskin ortayotganligi, xususiy tadbirkorlik subyektlarining jadal sur'atlarda rivojlanib borayotganligi, aholi sonining muntazam ravishda o'sib borayotganligi, buning natijasida uy-joy qurilishiga bo'lgan talabning yuqori darajada ortayotganligi kabilar mamlakat iqtisodiyotida qurilish korxonalari faolligining oshishiga olib kelmoqda. Bu esa, mos ravishda, qurilish korxonalarining jamiyatda tobora o'sib borayotgan talab va ehtiyojlarni o'z vaqtida, sifatli qondirish uchun moliyaviy mablag'larga bo'lgan ehtiyojini oshishiga olib kelayotgan bo'lib, bunday vaziyatda tijorat banklarining kredit resurslari muhim rol o'ynashi shubhasizdir.

1-jadvalda 2019–2023-yillar davomida mamlakatimizda bajarilgan qurilish ishlari hajmi bilan qurilish sohasida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar sonining o'sish dinamikasi ko'rsatilgan

1-jadval: 2019–2023-yillar davomida qurilish sohasidagi o'sish dinamikasi¹

Ko'rsatkichlar	O'lchov birligi	Yillar				
		2019	2020	2021	2022	2023
Qurilish ishlari hajmi	trln so'm	71,2	88,1	107,5	130,8	149,9
Qurilish sohasida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar soni	dona	29212	36199	40950	43695	46971

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy internet sayti www.stat.uz

1-jadvaldan ko'rinib turganidek, so'nggi 5-yil davomida mamlakatda bajarilgan qurilish ishlarining hajmi ham, qurilish sohasida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar soni ham muntazam ravishda o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan. Bunga albatta yuqorida aytib o'tganimizdek, birinchi navbatda mamlakatda qurilish ishlariga bo'lgan talabning yuqoriligi ta'sir ko'rsatgan. Biroq talab yuqori bo'lishiga qaramasdan, davlat tomonidan qurilish sohasining rivojlanishiga e'tibor qaratilmasa edi, bunday o'sish dinamikasi kuzatilmasligi ham mumkin edi. Shunday ekan, so'nggi 5-yil davomida mamlakatimizda qurilish sohasini rivojlantirish yo'lida amalga oshirilgan quyidagi ishlar 1-jadvalda keltirilgan o'sishni ta'minlashda munosib hissasini qo'shgan:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-apreldagi "Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5392-sonli Farmoni² va "O'zbekiston Respublikasi qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3646-sonli Qarori³ bilan qurilish sohasini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish yo'lida muhim qadamlar tashlandi;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-fevraldagi "Qurilish-montaj ishlari sifatini tubdan yaxshilash va qurilishni nazorat qilish tizimini takomillashtirish choralari to'g'risida"gi PQ-4586-sonli qarori, 2020-yil 13-martdagi "O'zbekiston Respublikasining qurilish sohasida islohotlarni chuqurlashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5963-sonli Farmoni va 2020-yil 20-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021–2025-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6119-sonli Farmoni⁴ kabilar bilan bu borada mavjud kamchiliklarni bartaraf etish va strategik tadbirlarni amalga oshirishga katta e'tibor qaratildi;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-sentyabrdagi "Qurilish sohasiga axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4464-sonli qarori bilan qurilish sohasini raqamlashtirish orqali uning xizmatlaridan foydalanuvchilar uchun keng miqyosdagi imkoniyatlarni taqdim etishga kirishildi⁵;

2021-yilning 23-may kuni "O'zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksini tasdiqlash haqida"gi Qonuni yangi tahrirda qabul qilinib, bu qurilish sohasida faoliyat ko'rsatadigan korxonalarning shahar qurilishida faol ishtirok etishini yangicha tartibda rivojlantirish prinsiplarini belgilab berdi⁶;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 24-oktyabrdagi "2017–2021-yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joy qurish dasturi to'g'risida"gi PQ-2639-sonli qarori⁷ va 2018-yil 14-noyabrdagi "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5577-sonli Farmoni⁸ bilan qurilish tashkilotlari uchun boj va soliq imtiyozlarining tatbiq etilishiga e'tibor qaratilganligi bu sohaning rivojlanishiga muhim turtki bo'ldi;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 13-apreldagi "2023-yilda bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlari orqali aholini uy-joy bilan ta'minlash dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-51-sonli Farmoni⁹ bilan qurilish tashkilotlariga tijorat banklari tomonidan kreditlar ajratishga asosiy e'tibor qaratilgan.

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 13-apreldagi PF-51-sonli Farmoni bilan qurilish korxonalariga ko'p kvartirali uy-joylarni qurish uchun 18 oygacha muddatga 14 foiz stavkada kreditlar ajratila boshlandi. Bundan tashqari, qurilish korxonalariga qurilayotgan uy-joylarni qavatma-qavat garovga qo'yish va har bitta qavat uchun kredit olish huquqi berildi. Bu tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlash tizimidagi yangilik bo'lib, ilgari qurilish korxonalari uy tomi yopilganidan keyin uni garovga qo'yish va kredit olishi mumkin edi.

Birgina yuqoridagi fikrlarning o'zidan tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlash tizimini takomillashtirish borasida ijobiy siljishlarga erishilayotganligini ko'rish mumkin. 2-rasmda so'nggi 5-yil davomida tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalari uchun ajratilgan kreditlar hajmi tahlili keltirilgan:

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-apreldagi "Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi PF-5392-sonli Farmoni. www.lex.uz

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi qurilish va uy – joy kommunal xo'jaligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3646-sonli Qarori. www.lex.uz

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021–2025-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6119-sonli Farmoni. www.lex.uz

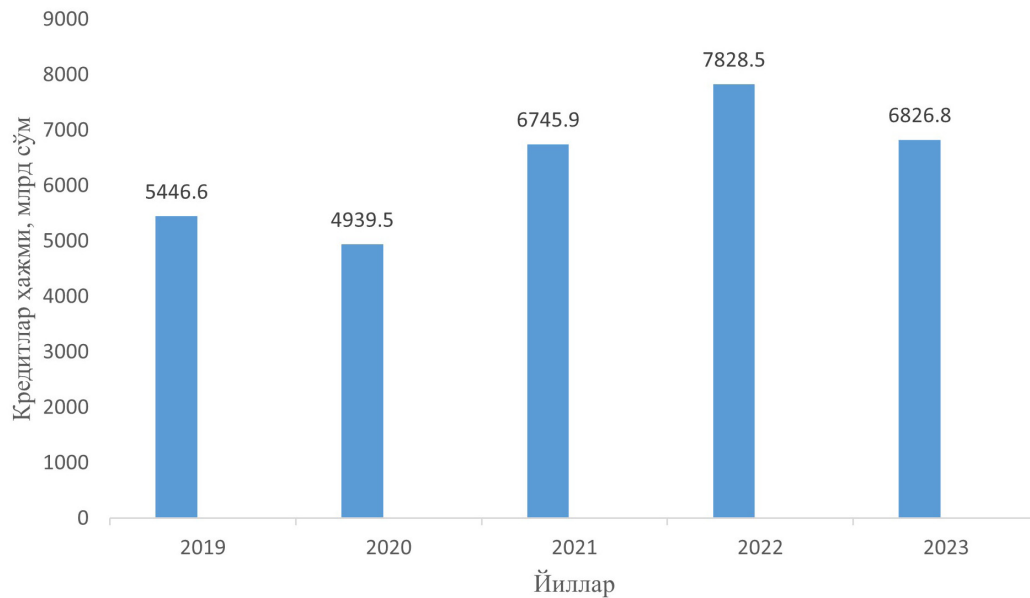
5 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-sentyabrdagi "Qurilish sohasiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4464-sonli Qarori. www.lex.uz

6 "O'zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksini tasdiqlash haqida"gi Qonuning yangi tahriri. 2021-yil 23-may. www.lex.uz

7 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 24-oktyabrdagi "2017–2021-yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joy qurish dasturi to'g'risida"gi PQ-2639-sonli Qarori. www.lex.uz

8 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-noyabrdagi "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora – tadbirlari to'g'risida"gi PF-5577-sonli Farmoni. www.lex.uz

9 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 13-apreldagi "2023-yilda bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlari orqali aholini uy-joy bilan ta'minlash dasturini amalga oshirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi PF-51-sonli Farmoni. www.lex.uz

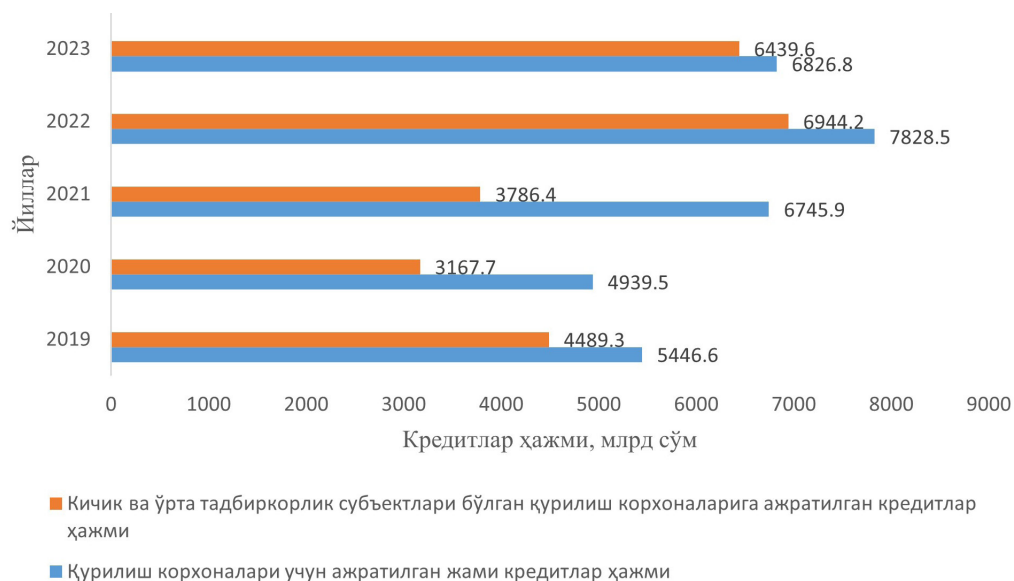

1-rasm: 2019–2023-yillarda tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalari uchun ajratilgan kreditlar hajmi, mlrd so'm¹⁰

1-rasmdan ko'rinib turganidek, 2023-yilga kelib tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi 2019-yilga nisbatan 25,3 % ga oshgan. Agar bu rasmdagi ma'lumotlarni, 1-jadvaldagi ma'lumotlar bilan o'zaro solishtiradigan bo'lsak, so'nggi 5-yil davomida tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar hajmining o'sish tendensiyasiga ega bo'lganligi tabiiy hol bo'lib, bu qurilish ishlari hajmi va faoliyat ko'rsatayotgan qurilish korxonalari sonining oshishiga o'zining munosib ta'sirini ko'rsatgan.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, so'nggi 5-yil davomida tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalari uchun ajratilgan kreditlarning katta qismi kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlariga to'g'ri keladi. Buni 2-rasmdan ko'rish mumkin.

2-rasmda ko'rinib turganidek, 2019–2023-yillar ajratilgan jami kreditlar hajmining katta qismi kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlariga to'g'ri kelgan. Bu so'nggi yillarda qurilish sohasida bunday subyektlarning jadal sur'atlarda tashkil etilayotganligi, bu esa yuqorida keltirib o'tganimizdek, mamlakatimizda qurilish korxonalarini yanada qo'llab-quvvatlash maqsadida qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning samarali amalga oshirilayotganligi kabilardan dalolat beradi.

2-rasm: Tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalari uchun ajratilgan kreditlarning kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlariga to'g'ri keladigan qismi, mlrd so'm¹¹

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Statistik byulleteni: 2019, 2020, 2021, 2022, 2023-yillar uchun

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Statistik byulleteni: 2019, 2020, 2021, 2022, 2023-yillar uchun

Umuman olganda, tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlash bo'yicha ijobiy natijalarga erishilayotganligiga qaramasdan bu borada bir qator kamchiliklar ham kuzatilayotgan bo'lib, ular qurilish korxonalari faoliyatini yanada rivojlantirishga ma'lum darajada to'sqinlik qilmoqda:

- qurilish korxonalarining ko'pchiligida soliqlar bo'yicha qarzdorlik yuzaga kelish holatlari kuzatilayotganligi ularning kreditlarni o'z vaqtida qaytarishga salbiy ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. Masalan, 2023-yilning 1-noyabr holatiga ko'ra O'zbekistonda qurilish sohasida soliq qarzi mavjud bo'lgan (100 mln so'mdan yuqori) korxonalar soni 1046 ta bo'lib, ularning jami soliq qarzi 496,2 mlrd so'mni tashkil etgan;
- barcha sohalarida bo'lgani kabi qurilish sohasidagi korxonalarga ham tijorat banklari tomonidan ajratilishi kerak bo'lgan kreditlarning to'liq o'zlashtirish darajasiga erishilmay qolmoqda;
- 2-rasmdan ko'rinib turganidek, so'nggi 5-yil davomida tijorat banklarining kreditlari ko'proq qurilish sohasidagi kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlariga ajratilganligini bir tomondan ijobiy natija deb bilsak, ikkinchi tomondan, bunday subyektlarning kreditlarni o'z vaqtida qaytarish borasidagi imkoniyatlarining ko'p hollarda cheklanganligi tijorat banklari uchun muayyan muammolarni keltirib chiqarishi mumkin;
- tijorat banklarida qurilish loyihalarini moliyalashtirishni tashkil qilish, bu borada mavjud risklarni to'g'ri baholash va kredit oluvchilarni tahlil qilishda zamonaviy yondasha oladigan mutaxassislarining yetishmasligi bu sohaning rivojlanishiga ma'lum darajada salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mamlakatimizda yuqorida keltirib o'tilgan muammolarning bartaraf etilishi yo'lida ko'plab izlanishlar olib borilayotgan va amaliy choralar qo'llanilayotgan bo'lib, biz ham bu borada o'z tavsiyalarimizni berib o'tmoqchimiz:

Birinchidan, tijorat banklarida mijozlar – yuridik va jismoniy shaxslar bilan ishlash tizimini sifat jihatidan tubdan yangilash kerak. Tijorat banklarining aksariyatida kredit so'rab murojaat qiladigan mijozlarga nisbatan yetarli darajada yaxshi muomala qilinmaydi. Bu esa, mijozlar, shu jumladan, qurilish korxonalari mas'ul shaxslarining kredit olishga bo'lgan intilishlarini yetarlicha rag'batlantirmaydi. Buning oqibatida, yuqorida aytganimizdek ajratilgan kredit resurslarining to'liq o'zlashtirmaslik muammosi yuzaga keladi;

Ikkinchidan, tijorat banklarida loyihalarni, shu jumladan, qurilish loyihalarini moliyalashtirish masalalarini yaxshi tushunadigan zamonaviy mutaxassislarini tayyorlash tizimini rivojlantirish kerak. Garchi mamlakatimizda iqtisodiyot va moliya sohasida mutaxassislar tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasalari, shu jumladan, nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyat ko'rsatsada, ularning aksariyatida bunday mutaxassislarini tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilmagan;

Uchinchidan, tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalari, xususan bu sohadagi kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari uchun ajratiladigan kreditlar to'g'risida tadbirkorlarga yetarlicha ma'lumotlar berish tizimini takomillashtirish kerak. Bu borada internet resurslari juda ko'p bo'lishiga qaramasdan, tijorat banklarining o'zi tomonidan qiziqarli treninglarni muntazam ravishda tashkil etish qurilish sohasi rahbar va mutaxassislari uchun yanada qulay bo'ladi, deb o'ylaymiz.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mamlakatimizda qurilish korxonalarini tijorat banklari tomonidan kreditlash masalalarida ijobiy natijalar bilan birgalikda bir qator kamchiliklar ham mavjud bo'lib, umid qilamizki yuqoridagi kabi tavsiyalar bu sohani zamon talablari asosida rivojlanishiga o'zining munosib hissasini qo'shadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. "O'zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksini tasdiqlash haqida" gi Qonuni yangi tahriri. 2021 yil 23 may. www.lex.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 13-apreldagi "2023-yilda bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlari orqali aholini uy – joy bilan ta'minlash dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-51-sonli Farmoni. www.lex.uz
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-noyabrda "O'zbekiston Respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021–2025-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-6119-sonli Farmoni. www.lex.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-apreldagi "Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF – 5392 – sonli Farmoni. www.lex.uz
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-noyabrda "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF – 5577 – sonli Farmoni. www.lex.uz
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-sentyabrda "Qurilish sohasiga axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish chora – tadbirlari to'g'risida" gi PQ – 4464 – sonli Qarori. www.lex.uz
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" gi PQ – 3646 – sonli Qarori. www.lex.uz
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 24-oktyabrda "2017–2021-yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joy qurish dasturi to'g'risida" gi PQ – 2639-sonli Qarori. www.lex.uz
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy internet sayti www.stat.uz
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Statistik byulleteni: 2019, 2020, 2021, 2022, 2023-yillar uchun

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.